

Právní myšlení v období helénismu

Helénismem je označováno období starověkých dějin a současně specifický kulturní útvar východního Středomoří a Přední Asie po výbojích Alexandra Velikého až do doby římského císaře Augusta (IV. - I. st. př. Kr.). (Pojem helénismus zavedl německý historik J. G. Droysen.) Toto období charakterizuje na jedné straně úpadek antické řecké společnosti (IV. - II. st. př. Kr.), na straně druhé rozmach a vzestup Říma. Z hlediska vývoje filosofie zde vzniklo několik typických směrů: stoicismus, epikúreismus, skepticismus, novoplatonismus a další. Charakteristickým znakem helénského způsobu myšlení je mísení (synkreze) řecké filosofie a orientálních nauk a náboženství.

Z hlediska formování právního myšlení měl velký vliv stoicismus, ke kterému se hlásila většina římských právníků, mezi nimi i zakladatelé římského práva Gaius, Ulpianus, Paulus a Modestus. Toto právo vycházelo ze stoického učení o rovnosti všech lidí před mravním zákonem. Ve zpracování a formulování psaného práva vycházeli z „přirozeného práva“, které definují jako souhrn norem stanovených přirozeným rozumem mezi lidmi.

Podle Ulpiana vznikají smluvní vztahy ze vzájemné sympatie lidí a z jejich snahy prokázat si navzájem službu. Právníci - stoikové soudili, že zákon musí chránit osobní svobodu a důstojnost lidí. Ochrana lidské důstojnosti je z jejich hlediska nejlépe vyjádřena v ochraně soukromého vlastnictví.

Na půdě stoicismu vznikla i pozice eklekticismu, která kritizovala dogmatické směry a snažila se o slučování různých filosofických učení (Cicero, Varro a jiní). V jejich pohledu na právo se projevuje výrazný příklon k empirii a praxi.

V tomto souboru textů uvádíme názory M. T. Ciceróna a M. Aurelia.

Oba byli nejen výraznými politiky, ale i mysliteli. V dějinách právního myšlení otevírají kapitolu právníkové praxe. Cicero byl profesionální advokát - řečník. V jeho projevech je patrna schopnost vidět, jak tvárlivé je hmotné právo při svém procesním uplatnění. Marcus Aurelius byl vynikajícím vladařem, který se snažil o obrodu své říše zlepšením zvláště zákonodárství a soudnictví.

M. T. CICERO: O povinnostech

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 př. Kr.), římský spisovatel, rétor, filosof, státník.

Cicero studoval řečtinu, řecké a latinské básníky, gramatiku, právo, historii a filosofii. Ve svých dvaceti letech se stal úspěšným advokátem v civilních a trestních věcech. Cicero pocházel ze stavu jezdců, dostal se až do stavu senátorského, zastával postupně všechny nejdůležitější magistráty ve městě, začínaje úřadem kvestora, vykonával funkci správce Sicílie, byl členem senátu a roku 63 př. Kr. byl zvolen konzulem. Od senátu obdržel do té doby neznámý titul *pater patriae* - otec vlasti. Byl též vynikajícím soudním řečníkem (dodnes je zachováno přes 60 řečí, především soudních řečí - obhajob a politických řečí). Jako republikán byl Cicero protivníkem Gaia Caesara a Marca Antonia, který v roce 43 př. Kr. dal rozkaz k jeho popravě.

Cicero není tvůrcem nového filosofického učení. V Athénách poznal filosofickou školu Akademií, byl žákem Antiocha z Askalónu a Poseidonia. V duchu skepticismu a kritiky dogmatismu neuznával jedině absolutní pravdy, nýbrž jen větší nebo menší míru pravděpodobnosti (*probabilis*). Jeho přístup se označuje jako svérázný „kritický“ eklekticismus: jedno filosofické učení vyvrací jinými tím, že je navzájem srovnává. Ve zralém věku začal vedle své politické činnosti popularizovat řeckou filosofii, jak prostřednictvím překladů, tak vlastní tvorbou věnovanou problematice smrti, bolesti a vášně a řecké filosofii náboženství. Ze zachovaných zlomků je patrné, že přejímal závěry řeckých myslitelů Polybia a stoika Panaitia.

Cicero velebil římské státní zřízení jako nejlepší, protože v něm jsou vyváženy prvky všech tradičních forem státu. Ideální stát je podle něho takový stát, který uskutečňuje základní etické zásady, především čestnost

a spravedlnost. Příčinou vzniku státu je sociální instinkt, vrozená potřeba žít spolu (*bonum commune*). Stát (*res publica*) není jen pouhým společenstvím lidských bytostí, ale jednota lidí spojených mezi sebou v otázkách práva a společných zájmů. Na základě učení o „všeobecném souhlasu lidí“ (*consensus gentium*) zdůvodňuje „přirozenost“ práva. Z myšlenky shodného mínění všech lidí vychází v římském právním myšlení *ius gentium* (právo všeobecné). Kromě „přirozených“ zákonů rozlišuje Cicero i zákony pozitivní, které mají garantovat obecné blaho společnosti. Pozitivní právo potřebuje podle něho filosofii, ideje, bez toho je jen odporoučnou mocí. Cicero již otevřeně formuluje Aristotelovo pojetí distributivní spravedlnosti do principu „*suum cuique tribuere*“ (každému, co jeho jest). Jeho politickým programem bylo dosažení „svornosti stavů“ (*concordia ordinum*), koalice stavu senátorského, jezdeckého a všech poctivých občanů na obranu republikánské ústavy.

Dílo: *De legibus* (O zákonech), *De officiis* (O povinnostech), *De re publica* (O státě), *De oratore* (O řečníku).

Naše ukázka je z práce: Cicero, M. T.: O povinnostech. Svoboda. Praha 1970. Kniha první, str. 29 - 32 a str. 45 - 48; kniha třetí, str. 132 - 136.

Kniha první

4) Především je celému rodu živočichů přírodou dáno, že chrání sebe, svůj život a své tělo, že se vyhýbají tomu, co se jim zdá škodlivé, a vyhledávají a snaží se získat to, co nezbytně potřebují k životu, jako potravu, skrýše a jiné životní podmínky. Společný všem živočichům je rovněž pohlavní pud, jehož účelem je plození, a péče o potomstvo. Ale mezi člověkem a zvířetem je největší rozdíl v tom, že zvíře jako tvor řízený smysly přizpůsobuje se pouze svému okolí a přítomnosti a jen zcela málo vnímá minulost nebo budoucnost, kdežto *člověk obdařený rozumem* vnímá jeho pomocí dějovou následnost, vidí příčiny věcí, uvědomuje si jejich podmínky a předpoklady, srovnává jevy podobné, spojuje těsně s přítomností budoucnost - a tak vidí běh celého života a předem si zařizuje věci nezbytně potřebné. A tato přirozenost sblížuje silou rozumu člověka s člověkem k pospolitosti řeči a života a vštěpuje mu především zcela zvláštní lásku k dětem, dále ho pudí k tomu, aby toužil po společenském